

Eleştirel Düşünme Becerisi Edindirme Bağlamında Çocuk ve Gençlik Kitaplarının İncelenmesi¹

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
Araştırma Makalesi	03.03.2022	20.07.2022	27.07.2022

Fatma Esra Kanmaz ²
Gazi Üniversitesi

Canan Aslan ³
Ankara Üniversitesi

Öz

Teknolojinin hızla geliştiği, çocuk ve gençlerin yazınsal yapıtlarla kurdukları iletişimin istenen düzeyde olmadığı bu çağda, onların ilgilerini nitelikli yazınsal yapıtlara çekmek büyük önem kazanmaktadır. Nitelikli çocuk ve gençlik edebiyatı kitapları; denetimci bir tutumdan uzak durarak, yazınsallığını yitirmeden çocuk ve gençlere, kurgu içerisindeki karakterler yoluyla düşünsel ipuçları sunmalı; onların kişi ve olaylar üzerine düşüncelerini sağlayabilmelidir. Bu çalışmanın genel amacı, 2016 yılında çocuk ve gençlik edebiyatı adı altında “çok satılan” kitapların, çocuklara / gençlere eleştirel düşünme becerisini edindirme bağlamındaki işlevini değerlendirmektir. İçerik çözümlemesi yönteminin kullanıldığı bu araştırmanın çalışma grubunu, üç bilgisayar (internet) sitesinde ortaklık gösteren, öykü ve roman türündeki otuz çocuk ve gençlik kitabı oluşturmaktadır. Araştırmada bağlam birimi olarak “izlek” (tema) seçilmiştir. Kitaplardaki alt kategoriler yorumlanırken sıklık, yüzde ve yoğunluk puanlarından yararlanılmıştır. Sonuç olarak bu çalışma kapsamında incelenen çocuk ve gençlik kitaplarında yoğunluk puanı en yüksek olan kitapların sırasıyla *Küçük Prens*, *Bir Şeftali Bin Şeftali* ve *Yaşamın Ç Harfı Kardeşliği* iken; en az olanların ise sırasıyla *Çocuk Kalbi*, *Bir Küçük Osmancık Vardı* ve *Saftirik Greg’in Günlüğü Ah Kalbim (7. Kitap)* adlı kitaplar olduğu görülmüştür. Bu çalışma kapsamında çocuklar ve gençlerle buluşturulacak yazınsal kitapların, çocuk ve gençleri eleştirel düşünmeye yönlendirmesi bakımından da değerlendirilmesi gerektiği önerilmektedir.

Anahtar sözcükler: Çok satılan kitap, çocuk ve gençlik edebiyatı, eleştirel düşünme, içerik çözümlemesi.

Etik kurul kararı: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'nun 22.04.2019 tarih ve 178 sayılı kararı ile bu çalışmada, etik kurul onayına ihtiyaç duyulmadığına oybirliği ile karar verilmiştir.

¹Bu çalışma, sorumlu yazarın, Prof. Dr. Canan Aslan danışmanlığında, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde 2019 yılında tamamlanan doktora tezinden üretilmiştir.

²Sorumlu Yazar: Öğr. Gör. Dr., TÖMER, e-posta: esrakanmaz2010@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8041-956X>

³Prof. Dr., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: caslan@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0015-286X>

Demokratik toplumların temeli, eleştirel düşünebilen bireylerin varlığına dayanmaktadır (Aslan, 2010; Çotuksöken, 2011; Gündoğdu, 2009; Gündoğdu, 2012; Halpern, 2014; Hirose, 1993; Lipman, 2003; Özden, 2014; Sever, 2013; Tsui, 1999). Kant'a göre bağımsız düşünen; başka bir deyişle aklını başkalarının kılavuzluğuna sunmayan, aklını kullanma yürekliliği gösteren kişiler, toplumların aydınlanmasını sağlayacaktır (Erdem, 2008; Ketenci, 2016).

Alanyazında üst düzey düşünme becerisi, eleştirel düşünme (critical thinking) becerisi ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Şahinel, 2015). Paul ve Elder'a (2016) göre eleştirel düşünme, bilinçaltı düzeyindeki düşünceleri bilinç düzeyine çıkarma sanatıdır. Eleştirel düşünme sürecinde düşünme, yargılama, karşılaştırma ve karar verme gibi beceriler ortama getirilir (Güneş 2007; Halpern, 2014; Kazancı, 1989). Lipman'a (2003) göre günümüzde eleştirel düşünür olarak anılan kişiler, antik çağdaki bilgelilerdir. Kendilerini yaşam boyu öğrenen yetkin bir öğrenici olarak gören eleştirel düşünürler; iletişimde açıklığa önem verirler, karar vermeden/eyleme geçmeden önce düşünürler, sorun çözme sürecinde kolayca yılmazlar, yeni bir sorunla karşılaştıklarında eski bilgilerini yoklarlar, düşünme sürecinde kendilerine ve karşısındakilere temel ve önemli soruları sorup bunların sürekliliğini sağlarlar, olaylar arasındaki anlamlı benzerlik ve farklılıkların ayırdına varırlar, genelleme yapma eğiliminden uzak dururlar, diğerlerinin düşüncelerini edilgin bir biçimde kabullenmezler, sorun çözme sürecinde kendilerini gözden geçirirler, bilgilerinin sınırlarının farkındadırlar, toplumda sorgulanmayan düşünceler üzerine düşünürler, kendi merkezlerinde düşünmekten uzak dururlar, yeterli kanıt bulunana dek var olan yargıdan kuşku duyarlar ve içinde buldukları örtük durumlardan güvenilir çıkarımlar yaparak doğru sonuçlara ulaşmaya çalışırlar (Descartes, 2015; Flew, 2008; Nosich, 2016; Paul ve Elder, 2016; Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).

Günümüzde tüm bireyler, eleştirel düşünmeyi eğitimin ana hedefi olarak görmelidir (Halpern, 2014; Özüdoğru, 2016; San, 2008); çünkü eleştirel düşünme, zihinsel bir hijyen görevi üstlenerek bireyleri yanlış düşünmenin yaratacağı zararlardan korur (Gündoğdu, 2009). Gerçekleri önemsemeyen, bir sorunun olumlu ve olumsuz yanlarını düşünmek istemeyen, istese de bunu yapabilecek düşünme gücüne sahip olmayan bir seçmen kitlesinin ya da önyargı ve basmakalıp düşüncelerle karar alan hukukçuların, eğitimcilerin, ekonomi uzmanlarının oluşturduğu toplumların uğrayacağı zararlar küçük bir alanla sınırlı kalmaz (Facione, 2015).

Striker'a (2019) göre "Sanat, çocuklara sorunların birçok yoldan çözülebileceğini öğretir. Ruhsal dünyaları zarar görmüş ya da zor dönemden geçen çocuklar, sanatı sorunlarını çözme ve kendilerini anlatmanın bir aracı olarak kullanabilirler" (akt. Aslan, 2019). Güzel sanatların bir kolu olan edebiyat (yazın) "İnsanın duygularının, düşüncelerinin, düşlerinin, kaygılarının, karşı çıkışlarının, sanatçı tarafından oluşturulan kurgu yoluyla dilin varsıl olanaklarına düşsel olarak dönüşümü"dür (Aslan, 2013a). Özdemir'e (2013; 2017) göre yazarlar ve ozanlar, her yazınsal yaratı sırasında sözcüklerin iç ülkesinde yolculuğa çıkarlar ve "dil teri" dökerek, sözcüklerle savaşırlar. Okurların da yazarların kelimelerle olan savaşımına

eşlik etmeleri, kendilerine sunulan her sözcüğü olduğu gibi kabul etmeyip us süzgeçlerinden geçirerek anlamlandırmaları, sözün özü “basılı sözcüklerle didişmeleri” gerekir. Özdemir’in sözünü ettiği “basılı sözcüklerle didişen” başka bir deyişle eleştirel okuma yapabilen okur olabilmek, çocukluktan başlayarak yazımsal nitelikle ürünlerle buluşmayı koşullar.

Türk Medenî Kanunu’nun 11. Maddesi’ne göre on sekiz yaşına değin her birey, çocuk sayılır. İpşiroğlu’na (2004) göre çocuk, kendine özgü alımlama, düşünme ve duyma yetisi olan özgün bir varlıktır. Çocuk adı verilen bir varlık varsa ona özgü bir edebiyattan söz edilmelidir. Nitelikli çocuk kitaplarıyla buluşan çocuklar ve gençler örtük bir biçimde “sağlıklı düşünme” eğitimi alırlar (Aslan, 2013a; İpşiroğlu, 2004; Sever ve Aslan, 2009; Şirin, 2014). Aslan (2019) çocuk edebiyatının düşünme becerilerine katkılarını şu yargılarla dile getirir:

Çocuk, etkin bir eylem olan okuma ediminde yazımsal metnin anlam evrenine girebilmek ve derin yapısındaki iletilerine ulaşabilmek; başka bir deyişle insana ve yaşama ilişkin belleğinde oluşan soruların yanıtını bulabilmek için metindeki olaylar, karakterler, karakterlerin davranış ve eylemleri, düşünceleri, bakış açıları ve tepkileri üzerine düşünmeye başlar. Yazarın yarattığı kurmaca evrende aynı olay ve durumlar karşısında farklı düşünme biçimlerinin tanıklığını yapan çocuğun düşünce evreni zenginleşir, düşünceleri gelişip boyutlanır.

Aslan’ın sözünü ettiği gibi çocuk okurlar, yazımsal metnin kurgusunda yer alan karakterler yoluyla farklı kavramlar üzerine düşünmeye başlar. Direk’e (2011) göre de nitelikli metinler, çocuğun/gençin kendi yaşamı ile ilgili temel soruları sormasını böylece kavramsal düşünebilmesini sağlar.

Sever’e (2008a; 2013) göre yazılı kültürle dost olmuş bireyler yetiştirmeyi amaç edinen okuma kültürünü edinme süreci, ardışık bir süreçtir. Okuma kültürünün “dinleme alışkanlığı, okuma yazma becerisi, okuma alışkanlığı becerisi ve eleştirel okuma becerisi” olarak alt basamakları bulunmaktadır. Ancak çocuk/genç, bu süreçte kitaptan önce elektronik araçlarla tanışırsa basamaklar birbirine bağlanamayacak ve okuma kültürü süreci tamamlanamayacaktır. Günümüzde teknolojik çağın getirdiklerine direnen okuma ediminin, çocuk ve gençlerce benimsenebilmesi için nitelikli yayımlara gereksinim vardır. Edebiyatın başat işlevi düşünen, duyarlı bireyler yetiştirmekse (Aslan, 2013a; Aslan, 2013b; İpşiroğlu, 2004; Kavcar, 1999; Dilidüzgün, 2018; Sever, 2008a; Sever, 2008b; Sever, 2013; Sever, 2018; Sever ve Aslan, 2009; Oğuzkan, 2013) yapıtların bu işleve ne denli uygunluk gösterdiğinin değerlendirilmesi, sonuçlarının da araştırmacılar, yayınevleri, anne-babalar ve çocuklarla paylaşılması gerekir. Özellikle çocukların daha çok buldukları, “çok satılan kitaplar” listesinde edebiyat adı altında satılan kitapların her açıdan olduğu gibi çocukların düşünme becerilerinin gelişimine katkısı açısından da incelenmesi gerekir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, 2016 yılında çok satılan çocuk ve gençlik kitaplarını çocuklara/gençlere eleştirel düşünme becerisi edindirme bağlamında incelemektir. Bu genel amaçtan yola çıkarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Karakterler herhangi bir sorunu dile getirirken yeterince açık davranıyorlar mı?
2. Karakterler eyleme geçmeden/karar vermeden önce sorun üzerinde düşünüp farklı seçenekler üretiyorlar mı?
3. Karakterler sorunların çözümüne yeterince zaman ayırıp sabırlı davranıyorlar mı?
4. Karakterler yeni bir sorunla karşılaştıklarında ön bilgilerinden yararlanıyorlar mı?
5. Karakterler sorunların çözümünde kendilerine ve karşıdakilere temel ve önemli soruları derinlemesine soruyorlar mı?
6. Karakterler farklı konular ve durumlar arasındaki benzerlik ve farklılıkların ayırımına varıyorlar mı?
7. Karakterler kendilerinin ve diğerlerinin inanç ve görüşlerindeki çelişkileri fark edebiliyorlar mı ?
8. Karakterler olaylarla ve kişilerle ilgili genelleme yapma eğiliminden uzak durabiliyorlar mı?
9. Karakterler sayıltıları yansız bir biçimde, dikkatle inceleyip bağımsız düşünebiliyorlar mı?
10. Karakterler sorun çözme sürecinde kendilerini ve yaptıkları çalışmalarını gözden geçirip sorunu çözmek için başka yollar deniyorlar mı?
11. Karakterler yansız bir biçimde kendi bilgilerinin sınırlarını biliyorlar mı, bilmediklerini kabul ediyorlar mı, eleştiriye açıklar mı (zihinsel alçakgönüllülük)? Karakterler sorgulanmayan inançlar ve düşünceler üzerinde korkmadan düşünebiliyorlar mı (zihinsel yüreklilik)? Karakterler kendilerini karşısındakilerin yerine koyup farklı ya da karşıt görüşleri anlayabiliyorlar mı (zihinsel eşduyum)?
12. Karakterler yeterli kanıt bulunana dek var olan yargıdan kuşku duyuyorlar, yargılarını erteleyebiliyorlar mı?
13. Karakterler var olan durumları değerlendirerek doğru çıkarımlarda bulunabiliyor mu?

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, çocukların/gençlerin çok buldukları çocuk edebiyatı adı altında çok satılan kitapların; çocukların/gençlerin düşünme becerisini geliştirmesi bağlamında niteliklerine yönelik dönüt vereceğinden ve yazınsal kitapların çocukların/gençlerin düşünme becerilerine katkısını vurgulayacağından; ayrıca

çalışmanın sözü edilen nitelikleriyle; yazarlara, yayınevlerine, Millî Eğitim Bakanlığına, öğretmenlere, alan uzmanlarına ve araştırmacılara, anne ve babalara, çocuk/genç okurlara öneriler sunması bakımından önemli görülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, inceleme nesnesi ve veri kaynağı ve verilerin çözümlenmesi başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Çok satılan çocuk kitaplarının eleştirel düşünme becerisini edindirme bağlamındaki işlevinin değerlendirildiği bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, incelediği bir alana ya da toplumsal kesite uzun süreli ve yoğun bir etkileşim süreci içinde bütüncül bir bakış açısıyla bakan, çoğu zaman araştırmacının ölçüm aracı olarak kendini gördüğü ve daha az ölçünlendirilmiş veri toplama araçlarını kullanan, çözümlenmelerin pek çoğunu sözcüklerle ve sözcüklerin bir araya getirildiği alt küme ve işaretlerle yapan bir araştırmadır (Miles ve Huberman, 2015).

İnceleme Nesnesi ve Veri Kaynağı

Araştırmanın inceleme nesnesini 2016 yılında çok satılan çocuk ve gençlik kitapları oluşturmaktadır. Çalışma, amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yoluyla oluşturulmuştur. Bu yöntemde ölçüt/ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabildiği gibi daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada incelemeye alınacak olan kitapların belirlenmesinde üç ölçüt temel alınmıştır:

1. Kitapların 2016 yılında çok satılanlar listesinde yer alması,
2. Kitapların, kitap satan üç bilgisayar sitesinde (İdefix, Babil, D&R) de ortaklık göstermesi,
3. Kitapların yazınsal nitelikli (öykü ve roman) olması.

Okulöncesi döneme seslenen kitaplar, çoğunlukla görsel okumaya dönük olduğu için ve görsel okuma, bu çalışmanın sınırları dışında yer aldığı için bu tür kitaplar, çözümlenme dışı bırakılmıştır. Bilgilendirici yönü ağır basan kitaplar da araştırma ölçütleriyle uyuşmadığı için incelenmemiştir. Ayrıca şiir kitapları ile yazınsal olmayan abece kitapları (okumalı boyama kitapları vb.), etkinlik kitapları oyun kitapları (minecraft vb.), çıkartma kitapları ve yaşamöyküsü kitapları da çalışmanın ölçütlerine uygunluk göstermediği gerekçesiyle inceleme dışında tutulmuştur. İncelemeye alınan kimi kitaplar, dizi biçimindedir. Bu tür kitaplarda dizinin yalnızca birer kitabı incelenmiştir (Saftrik, Pıtırıcık, Harry Potter, Zaman Bisikleti, Süper Gazeteciler, Kayıp Kitaplıktaki İskelet). Üç bilgisayar sitesinde kimi yazarların (Behiç Ak, Sevim Ak, Samed Behrengi) birden çok kitabı ortaklık göstermektedir. Bu yazarların yalnızca birer kitabı incelemeye alınmıştır. Sonuç olarak üç bilgisayar sitesinde ortaklık gösteren çocuk ve gençlik edebiyatına ilişkin otuz kitap, bu

araştırmanın inceleme nesnesini oluşturmaktadır. Bu kitaplar abecesel olarak Tablo 1’de sıralanmıştır.

Tablo 1

Üç Bilgisunar Sitesinde Ortaklık Gösteren Çok Satılan Kitaplar Listesi

Kitabın Adı	Yazarın Adı	Yayınevi	Türü
1. 35 Kilo Tembel Teneke	Anna Gavalda	Günışığı Kitaplığı	Roman
2. Beyaz Yele	Renè Guillot	Can Çocuk	Roman
3. Bir Küçük Osmancık Vardı	Hasan Nail Canat	Genç Timaş	Roman
4. Bir Şeftali Bin Şeftali	Samed Behrengi	Can Çocuk	Öykü
5. Bunun Adı Findel	Andrew Clements	Günışığı Kitaplığı	Roman
6. Büyük Tuzak	Aslı Der	Günışığı Kitaplığı	Roman
7. Charlie'nin Çikolata Fabrikası	Roald Dahl	Can Çocuk	Roman
8. Çizgili Pijamalı Çocuk	John Boyne	Tudem	Roman
9. Çocuk Kalbi	Edmondo de Amicis	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	Roman
10. Dört Kardeşiler	Gülten Dayıoğlu	Altın Kitaplar	Roman
11. Gülibik	Çetin Öner	Can Çocuk	Roman
12. Harry Potter ve Felsefe Taşı	J. K. Rowling	Yapı Kredi Yayınları	Roman
13. Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1	Mavisel Yener, Aytül Akal	Tudem	Roman
14. Kitaplardan Korkan Çocuk	Susanna Tamaro	Can Çocuk	Öykü
15. Köy Çocuğu	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk	Roman
16. Kraliçeyi Kurtarmak	Vladimir Tumanov	Günışığı Kitaplığı	Roman
17. Küçük Prens	Antonie de Saint- Exupéry	Can Çocuk	Roman
18. Martıya Uçmayı Öğreten Kedi	Luis Sepúlveda	Can Çocuk	Roman
19. Momo	Michael Ende	Kabalcı	Roman
20. Pál Sokağı Çocukları	Ferenk Molnár	Yapı Kredi Yayınları	Roman
21. Pıtırıcık Tatilde	Rene Goscinny	Can Çocuk	Öykü
22. Saftirik Greg'in Günlüğü Ah Kalbim, 7. Kitap	Jeff Kinney	Epsilon	Öykü
23. Son Ada'nın Çocukları	Zülfü Livaneli	Doğan ve Egmont	Roman
24. Süper Gazeteciler 1	Aytül Akal	Tudem	Roman
25. Şeker Portakalı	Jose Mauro de Vasconcelos	Can Çocuk	Roman
26. Uçan Sınıf	Erich Kästner	Can Çocuk	Roman
27. Vanilya Kokulu Mektuplar	Sevim Ak	Can Çocuk	Roman
28. Yankılı Kayalar	Ahmet Yılmaz Boyunağa	Genç Timaş	Roman
29. Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği	Behiç Ak	Can Çocuk	Roman
30. Zaman Bisikleti 1	Bilgin Adalı	Can Çocuk	Roman

Verilerin Çözümlemesi

2016 yılında çok satılan çocuk/gençlik kitaplarının eleştirel düşünme becerisini edindirme bağlamında incelendiği bu araştırmada verilerin çözümlemesinde “içerik çözümlemesi” yöntemi kullanılmıştır. Tavşancıl ve Aslan’a (2001) göre içerik çözümlemesi yazılı metinlerin veya sözel materyallerin taşıdığı iletiyi nesnel ve dizgesel olarak sınıflandırmayı, sayılara dönüştürmeyi içeren bilimsel bir yaklaşımdır.

Bu araştırmada çözümleme türlerinden kategorik çözümleme tekniği kullanılmıştır. Tavşancıl ve Aslan’a (2001) göre kategorik çözümleme, genel olarak belirli bir iletinin önce birimlere bölünmesini, sonra da bu birimlerin önceden belirlenmiş ölçütlere göre kategoriler halinde sınıflandırılmasını içerir. Bu çalışma, Aslan’ın “Yaşam Gerçekliğinin Çocuklara İletilmesi Bakımından 100 Temel Eser’deki Öyküler Üzerine Bir Çözümleme” (2008) adlı çalışmasıyla yöntem bakımından büyük benzerlik gösterdiği gerekçesiyle o çalışmada izlenen adımlar bu çalışmada da izlenmiştir. Araştırmada bağlam birimi olarak “izlek” (tema) seçilmiştir. Bu çalışmada ana kategori eleştirel düşünmedir. Alt kategoriler ise açık olma, düşünmede eyleme geçmeme, sabırlı olma, ön bilgileri kullanma, derinlemesine soru sorma, anlamlı benzerlik ve farklılıkları ayırt etme, çelişkileri fark etme, genelleme yapma eğiliminden uzak durma, bağımsız düşünme/ sayıltıları inceleme, kendini ve kendi çalışmalarını denetleme, yansız olma, yargılarını erteleme, doğru çıkarımlarda bulunabilme (Flew, 2008; Nosich, 2016; Paul ve Elder, 2016; Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015) olarak belirlenmiş ve bu alt kategoriler bu çalışmada aşağıdaki biçimde tanımlanmıştır:

Açık olma. Bu çalışmada açık olma ifadesi ile incelenen kitaplarda: “Karakterlerin anlatımda kuşkuyla yer verecek söyleyişlerden; başka bir deyişle üstü kapalı anlatımlardan kaçınmaları, bir sorunu kesin bir dille tanımlamaları, anlamlandıramadıkları bir konuda diğerlerinden de açık bir dil kullanmalarını istemeleri” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Paul ve Elder, 2016; Şahinel, 2015).

Düşünmeden eyleme geçmeme. Bu çalışmada düşünmeden eyleme geçmeme ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin eyleme geçmeden/karar vermeden önce sorun üzerine düşünmeleri, plan yapmaları, planlarını diğerleriyle paylaşmaları, farklı seçenekler üretip onlar üzerinde tek tek düşünmeleri” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Paul ve Elder, 2016, 214; Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).

Sabırlı olma. Bu çalışmada sabırlı olma ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin sorunun çözümüne yeterince zaman ayırıp araştırma yapmaları, zorluklar/engeller karşısında kolayca vazgeçmeyip sabırla/kararlılıkla sorunun üstesinden gelmeye çalışmaları” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).

Ön bilgileri kullanma. Bu çalışmada ön bilgilerini kullanma ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin yeni bir sorunla karşılaştıklarında bilgilerini yoklayıp daha

önce yaşadıkları benzer olaylarla ilişki kurmaları ve daha önce kullanılan kaynaklardan yararlanmaları” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Şahinel, 2015).

Derinlemesine soru sorma. Bu çalışmada derinlemesine soru sorma ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin yeni bir sorunla karşılaştıklarında kendine ve karşısındakilere başat ve önemli soruları art arda sormaları, bu yolla sorunların derinliğine inmeleri” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Nosich, 2016; Şahinel, 2015).

Anlamli benzerlik ve farklılıkları fark etme. Bu çalışmada anlamli benzerlik ve farklılıkları fark etme ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin gözdedikleri konuyla diğerkonular arasında bağlantı kurması, iki durum arasındaki anlamli benzerlik ve farklılıkların ayırımına varması” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).

Çelişkileri fark etme. Bu çalışmada çelişkileri fark etme ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin kendilerinin ve diğerklerinin inanç ve görüşlerindeki tutarsızlıklardan kuşku duyması” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Şahinel, 2015).

Genelleme yapma eğiliminden uzak durma. Bu çalışmada genelleme yapma eğiliminden uzak durma ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin olaylara ve kişilere önyargılarından arınmış bir biçimde, genellemeci bir tavırdan uzak durarak davranması ve kişisel deneyimlerden geniş sonuçlara ulaşmaya çalışmaması” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).

Bağımsız düşünme / sayıltıları inceleme. Bu çalışmada bağımsız düşünme/sayıltıları inceleme ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin özerk düşünmesi, tanıdıkları kişilerin geliştirdiği sayıltıları bile kolayca kabul etmemeleri, sorunları kendi kendilerine düşünerek çözümlenmeye çalışmaları” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Şahinel, 2015).

Kendini ve kendi çalışmalarını denetleme. Bu çalışmada kendini ve kendi çalışmalarını denetleme ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin kendi sözlerini ve eylemlerini denetlemeleri/gözden geçirmeleri; bir sorunu çözme sürecinde hata yaparlarsa çözüm sürecini yeniden inceleyip başka çözüm yolları denemeleri” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Şahinel, 2015).

Yansız olma. Bu çalışmada yansız olma ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin kendi bilgilerinin sınırlarını bilmeleri, eleştiriye açık olma ve bunu bir öğrenme süreci olarak değerlendirmeleri (zihinsel alçakgönüllülük), sorgulanmayan düşünceler üzerine yüreklilikle düşünmeleri, toplummerkezcilikten kaçınmaları (zihinsel yüreklilik) ve kendi merkezinde düşünmekten uzak olmaları/ farklı ya da karşıt görüşe girebilmeleri (zihinsel eşduyum)” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Flew, 2008; Paul ve Elder, 2016; Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).

- *Zihinsel alçakgönüllülük*: Kendi bilgilerinin sınırlarını bilme, bilmediklerini kabul etme, eleştiriye açık olma ve karşıdan gelen eleştiriye bir öğrenme süreci olarak değerlendirme (Nosich, 2016; Paul ve Elder, 2016; Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).
- *Zihinsel yüreklilik*: İçinde bulunulan toplumsal kümede güçlü bir biçimde kabul gören çarpık görüşler, sorgulanmayan inançlar ve düşünceler üzerinde korkmadan düşünme. Zaman zaman kabullenmesi zor olsa da adil bir biçimde düşüncelerle, inançlarla, bakış açılarıyla yüzleşme, toplummerkezcilikten; başka bir deyişle bağlı bulunduğu toplumu diğer tüm toplumlarda üstün görme eğiliminden uzak durma (Paul ve Elder, 2016; Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).
- *Zihinsel eşduyum*: Düşünsel olarak kendini başkasının yerine koyma, onun bakış açısı içinde düşünmeye çalışarak doğal olarak onu anlama, karşıt görüşe girmeyi öğrenme, zihinsel benmerkezcilikten; başka bir deyişle kendi merkezinde düşünmekten uzak durma (Paul ve Elder, 2016).

Yargılarını erteleme. Bu çalışmada yargılarını erteleme ifadesi ile incelenen kitaplarda; “Karakterlerin kişileri ve olayları, ellerinde yeterli kanıt olmadan yargılamamaları; başka bir deyişle yeterli kanıt bulunana dek var olan yargıdan kuşku duymaları” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Ruggiero, 2017; Şahinel, 2015).

Doğru çıkarımlarda bulunabilme. Bu çalışmada doğru çıkarımlarda bulunabilme ifadesi ile incelenen kitaplarda “Karakterlerin içinde buldukları durumları değerlendirerek doğru ve güvenilir çıkarımlar yapmaları ve doğru sonuçlara ulaşabilmeleri” ile ilgili içerikleri olan tümceler anlatılmak istenmiştir (Şahinel, 2015).

İçerik çözümlemesi sonuçları genellikle sıklık (frekans) ve/veya yüzde tabloları biçiminde sunulur (Balci, 2016). Bu çalışmada da kitaplardaki alt kategorilerin yorumlanmasında sıklık ve yüzde hesaplamaları yapılmış; bunun yanı sıra kitapların sayfa sayılarının farklı oluşunun, bulgu sayısını yorumlamada hatalara yol açacağı düşüncesiyle kategorilerin yoğunluk puanları da hesaplanmıştır.

Kitaplardaki kategorilerin yoğunluk puanlarının hesaplanmasında Karaman-Kepeneci ve Aslan (2013) tarafından uygulanan yöntem örnek alınmıştır. Her kitabın başından, ortasından ve sonundan rastgele seçilen ortalama sözcük sayısı, sayfa sayısı (resimli sayfalar sayım dışı bırakılmıştır) ile çarpılarak her kitaptaki yaklaşık toplam sözcük sayısına ulaşılmıştır. Her bir kitap için kategori yüzdesi ve kategori yoğunluk puanı:

$$\text{Kategori \%} = (\text{Kategori Sıklığı} / \text{Tüm Kategorilerin Toplam Sıklığı}) \times 100$$

$$\text{Kategori Yoğunluk Puanı} = \text{Kategori Sıklığı} / \text{Yaklaşık Toplam Sözcük Sayısı}$$

formüllerine göre elde edilmiştir. Yoğunluk puanlarının çok küçük olması yorum yapmayı zorlaştıracığı için tüm kategorilere ait yoğunluk puanı 10.000 ile

çarpılmıştır. Elde edilen istatistiksel verilerden yola çıkarak bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır.

Geçerlik

İçerik çözümlemesinin nesnelliği, geçerlik ve güvenilirlik ilkelerine bağlıdır (Gökçe, 2006). Kirk ve Miler'a (2013) göre nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu olabildiğince yansız gözlemesini koşullar (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013). İçerik çözümlemesinde sonuçlar sunulurken çözümleme işlemine kullanılan kategorilerin tanımlarının verilmesi gerekmektedir. Ölçümler yalnızca bu tanımlamalara ilişkin olarak geçerlik kazanır (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Bu araştırmada kategorilerin oluşturulması sırasında, eleştirel düşünme becerisi ve çocuk edebiyatı alanında geniş bir alanyazın taraması yapılmış ve çalışmanın kuramsal çerçevesi çizilmiştir. Araştırma soruları da bu çerçeveye uygun olarak hazırlanmıştır. Kategorilerin oluşturulmasında beş alan uzmanının görüşü alınmıştır ve çalışma bitimine dek uzmanlardan görüş alma işlemine devam edilmiştir. Bu bakımdan araştırmacının ölçmek istediğini uygun bir biçimde ölçtüğü söylenebilir. Çalışmanın alt kategorileri Bardin ve Holsti'ye (2006) göre oluşturulup şu ölçütler göz önünde bulundurulmuştur (akt. Gökçe, 2006):

1. Kategorilerin, çözümlenecek olan metnin tüm boyutlarını içerecek ve bir kategoriye yerleştirebilecek denli kapsamlı olması,
2. Kategorilerin nesnel olması, değişik kodlayıcıların aynı içerikleri aynı kategorilere yerleştirebilmesi,
3. Kategorilerin araştırmanın amacına uygun ve anlamlı olması.

Güvenirlik

Güvenirlik, aynı yöntem ile değişik zamanlarda aynı ya da benzer sonuçlara ulaşmakla ilgilidir (Gökçe, 2006). İçerik çözümlemesinin güvenilirliği özellikle kodlama işlemine bağlıdır. Kategorilerin belirlenmesi ve açık seçik tanımlanması en önemli aşamadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu çalışmada, belirlenen alt kategorilerin kitaplarda ne sıklıkta ele alındığına ilişkin sıklık kayıtları tutulmuştur. Araştırmacı ile Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği alanında doktora eğitimini tamamlamış, içerik çözümlemesi konusunda deneyimli olan diğer alan uzmanı ilk önce *Küçük Prens* adlı kitabı inceleyerek alt kategorilerde uzlaşmaya varmışlardır. Ardından *Bir Şeftali Bin Şeftali* ve *Gülibik* adlı kitaplar hem araştırmacı hem de diğer alan uzmanı tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Güvenirlik için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlik} = (\text{Uzlaşma sayısı}) / (\text{Uzlaşma sayısı} + \text{Uzlaşmama sayısı})$$

Bu formülün uygulanması sonucu kodlayıcılar arasındaki tutarlık %91 bulunmuştur. Araştırmanın güvenilirliği için kodlayıcılar arasında en az %70'lik bir tutarlık oranı gerekmektedir (Bilgin, 2014; Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu durumda

araştırma kapsamında belirlenen kitapların güvenilir biçimde çözümlendikleri söylenebilir.

Bulgular

Bu çalışma kapsamında incelenen otuz kitapta yer alan eleştirel düşünme becerisinin alt kategorilerinin sıklık (f), yüzde (%) ve çoktan aza doğru yoğunluk puanlarının (YP) dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Alt Kategorilerin Kitaplardaki Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Genel Dağılımı

Alt Kategoriler	f	%	YP
Düşünmeden eyleme geçmeme	254	12.65	156.40
Bağımsız düşünme/Sayıtları inceleme	204	10.16	148.03
Anlamli benzerlik ve farklılıkları fark etme	231	11.50	147.90
Açık olma	219	10.91	143.54
Derinlemesine soru sorma	197	9.81	131.54
Doğru çıkarımlarda bulunabilme	172	8.57	116.66
Kendini ve kendi çalışmalarını denetleme	165	8.22	112.26
Ön bilgilerini kullanma	161	8.02	102.42
Sabırlı olma	156	7.77	99.84
Yansız olma	152	7.57	88.88
Çelişkileri fark etme	50	2.49	31.44
Genelleme yapma eğiliminden uzak durma	25	1.25	16.35
Yargılarını erteleme	22	1.10	10.70
Toplam	2008	100.00	1,305.95

Tablo 2’de görüldüğü üzere kitaplarda yoğunluk puanlarına göre en fazla sırasıyla “düşünmeden eyleme geçmeme” (YP= 156.40), “bağımsız düşünme/sayıtları inceleme” (YP= 148.03) ve “anlamli benzerlik ve farklılıkları fark etme” (YP= 147.90) alt kategorileriyle ilgili anlatımların bulunduğu belirlenmiştir. İncelenen kitaplarda en az sırasıyla “yargılarını erteleme” (YP= 10.70), “genelleme yapma eğiliminden uzak durma” (YP= 16.35) ve “çelişkileri fark etme” (YP= 31.44) alt kategorilerine ilişkin anlatımların bulunduğu saptanmıştır. Tüm kitaplarda eleştirel düşünme becerisinin alt kategorilerinin toplam yoğunluk puanı 1,305.95’tir. Her bir kitabın eleştirel düşünme becerisinin alt boyutları bağlamında sıklık, yüzde ve çoktan aza doğru yoğunluk puanlarına göre ayrıntılı dağılımı Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3*Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı*

Kitaplar		Alt Kategoriler													Toplam
		Açık olma	Düşünmeden eyleme geçirme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamlı benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme/ Sayıtları	Kendini ve kendini çalışmalarını	Yansız olma	Yargılarını erteleme	Doğru çıkartımlarda bulunabilme	
Küçük Prens (10827)*	<i>f</i>	26	5	5	4	17	16	7	4	20	14	11	3	16	148.00
	<i>%</i>	17.57	3.38	3.38	2.70	11.49	10.81	4.73	2.70	13.51	9.46	7.43	2.03	10.81	100.00
	<i>YP</i>	24.01	4.62	4.62	3.69	15.70	14.78	6.47	3.69	18.47	12.93	10.16	2.77	14.78	136.70
Bir Şeftali Bin Şeftali (5888)*	<i>f</i>	3	7	3	6	3	4	0	1	9	8	3	0	5	52.00
	<i>%</i>	5.77	13.46	5.77	11.54	5.77	7.69	0	1.92	17.31	15.38	5.77	0	9.62	100.00
	<i>YP</i>	5.10	11.89	5.10	10.19	5.10	6.79	0	1.70	15.29	13.59	5.10	0	8.49	88.32
Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği (8516)*	<i>f</i>	8	5	4	3	12	4	4	0	6	7	1	0	7	61.00
	<i>%</i>	13.11	8.20	6.56	4.92	19.67	6.56	6.56	0	9.84	11.48	1.64	0	11.48	100.00
	<i>YP</i>	9.39	5.87	4.70	3.52	14.09	4.70	4.70	0	7.05	8.22	1.17	0	8.22	71.62
Son Ada'nın Çocukları (15866)*	<i>f</i>	6	7	8	5	4	23	2	0	13	7	16	2	8	101.00
	<i>%</i>	5.94	6.93	7.92	4.95	3.96	22.77	1.98	0	12.87	6.93	15.84	1.98	7.92	100.00
	<i>YP</i>	3.78	4.41	5.04	3.15	2.52	14.50	1.26	0	8.19	4.41	10.08	1.26	5.04	63.66

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)

Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı

Kitaplar		Alt Kategoriler														Toplam
		Açık olma	Düşünmeden eyleme geçeme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamlı benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme / Sayıtları	Kendini ve kendini çalışmalarını	Yansız olma	Yargularını erteleme	Doğru çıkartımlarda bulunabilme		
Kraliçeyi	<i>f</i>	4	21	25	7	4	14	3	0	10	12	2	0	15	117.00	
Kurtarmak	<i>%</i>	3.42	17.95	21.37	5.98	3.42	11.97	2.56	0	8.55	10.26	1.71	0	12.82	100.00	
(18677)*	<i>YP</i>	2.14	11.24	13.38	3.75	2.14	7.50	1.61	0	5.35	6.42	1.07	0	8.03	62.64	
Bunun Adı	<i>f</i>	10	9	5	5	6	11	1	0	6	4	7	0	6	70.00	
Findel	<i>%</i>	14.29	12.86	7.14	7.14	8.57	15.71	1.43	0	8.57	5.71	10.00	0	8.57	100.00	
(11451)*	<i>YP</i>	8.73	7.86	4.37	4.37	5.24	9.61	0.87	0	5.24	3.49	6.11	0	5.24	61.13	
Gülibik	<i>f</i>	2	2	1	3	3	6	1	0	10	3	3	0	8	42.00	
(7133)*	<i>%</i>	4.76	4.76	2.38	7.14	7.14	14.29	2.38	0	23.81	7.14	7.14	0	19.05	100.00	
	<i>YP</i>	2.80	2.80	1.40	4.21	4.21	8.41	1.40	0	14.02	4.21	4.21	0	11.21	58.88	
Martıya Uçmayı	<i>f</i>	8	3	10	4	6	4	0	2	5	7	9	0	3	61.00	
Öğreten Kedi	<i>%</i>	13.11	4.92	16.39	6.56	9.84	6.56	0	3.28	8.20	11.48	14.75	0	4.92	100.00	
(10692)*	<i>YP</i>	7.48	2.81	9.35	3.74	5.61	3.74	0	1.87	4.68	6.55	8.42	0	2.81	57.05	

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)*Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı*

		Alt Kategoriler														
Kitaplar		Açık olma	Düşünmeden eyleme geçme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamli benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme/Sayıtları	Kendini ve kendi çalışmalarını	Yansız olma	Yargularını erteleme	Doğru çıkarımlarda bulunabilme	Toplam	
35 Kilo	<i>f</i>	3	8	5	2	7	8	1	0	8	3	2	0	3	50.00	
Tembel Teneke	<i>%</i>	6.00	16.00	10.00	4.00	14.00	16.00	2.00	0	16.00	6.00	4.00	0	6.00	100.00	
(8851)*	<i>YP</i>	3.39	9.04	5.65	2.26	7.91	9.04	1.13	0	9.04	3.39	2.26	0	3.39	56.49	
Çizgili Pijamalı	<i>f</i>	14	13	10	8	20	18	6	2	15	5	17	0	8	136.00	
Çocuk	<i>%</i>	10.29	9.56	7.35	5.88	14.71	13.24	4.41	1.47	11.03	3.68	12.50	0	5.88	100.00	
(26100)*	<i>YP</i>	5.36	4.98	3.83	3.07	7.66	6.90	2.30	0.77	5.75	1.92	6.51	0	3.07	52.11	
Zaman	<i>f</i>	9	12	8	15	2	7	0	0	5	7	1	0	6	72.00	
Bisikleti 1	<i>%</i>	12.50	16.67	11.11	20.83	2.78	9.72	0	0	6.94	9.72	1.39	0	8.33	100.00	
(14036)*	<i>YP</i>	6.41	8.55	5.70	10.69	1.42	4.99	0	0	3.56	4.99	0.71	0	4.27	51.30	
Kitaplardan	<i>f</i>	4	4	0	0	3	2	0	0	3	1	0	0	1	18.00	
Korkan Çocuk	<i>%</i>	22.22	22.22	0	0	16.67	11.11	0	0	16.67	5.56	0	0	5.56	100.00	
(3533)*	<i>YP</i>	11.32	11.32	0	0	8.49	5.66	0	0	8.49	2.83	0	0	2.83	50.94	

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)

Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı

Kitaplar		Alt Kategoriler														Toplam
		Açık olma	Düşünmeden eyleme geçme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamlı benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme/ Sayıtları	Kendini ve kendini çalışmalarını	Yansız olma	Yargularını erteleme	Doğru çıkartımlarda bulunabilme		
Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1 (15385)*	<i>f</i>	3	11	6	10	5	10	4	2	12	5	2	2	6	78.00	
	%	3.85	14.10	7.69	12.82	6.41	12.82	5.13	2.56	15.38	6.41	2.56	2.56	7.69	100.00	
	<i>YP</i>	1.95	7.15	3.90	6.50	3.25	6.50	2.60	1.30	7.80	3.25	1.30	1.30	3.90	50.70	
Momo (29856)*	<i>f</i>	26	29	6	8	21	14	3	2	10	4	11	2	10	146.00	
	%	17.81	19.86	4.11	5.48	14.38	9.59	2.05	1.37	6.85	2.74	7.53	1.37	6.85	100.00	
	<i>YP</i>	8.71	9.71	2.01	2.68	7.03	4.69	1.00	0.67	3.35	1.34	3.68	0.67	3.35	48.90	
Vanilya Kokulu Mektuplar (10666)*	<i>f</i>	9	7	8	2	10	4	1	0	4	3	2	0	2	52.00	
	%	17.31	13.46	15.38	3.85	19.23	7.69	1.92	0	7.69	5.77	3.85	0	3.85	100.00	
	<i>YP</i>	8.44	6.56	7.50	1.88	9.38	3.75	0.94	0	3.75	2.81	1.88	0	1.88	48.75	
Süper Gazeteciler 1 (26590)*	<i>f</i>	5	22	10	5	9	14	6	1	4	10	2	5	10	103.00	
	%	4.85	21.36	9.71	4.85	8.74	13.59	5.83	0.97	3.88	9.71	1.94	4.85	9.71	100.00	
	<i>YP</i>	1.88	8.27	3.76	1.88	3.38	5.27	2.26	0.38	1.50	3.76	0.75	1.88	3.76	38.74	

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)*Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı*

		Alt Kategoriler														
Kitaplar		Açık olma	Düşünmeden eyleme geçme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamlı benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme/Sayıtları	Kendini ve kendi çalışmalarını	Yansız olma	Yargularını erteleme	Doğru çıkarımlarda bulunabilme	Toplam	
Şeker Portakalı (28930)*	<i>f</i>	16	8	3	4	13	16	4	4	12	7	11	0	5	103.00	
	<i>%</i>	15.53	7.77	2.91	3.88	12.62	15.53	3.88	3.88	11.65	6.80	10.68	0	4.85	100.00	
	<i>YP</i>	5.53	2.77	1.04	1.38	4.49	5.53	1.38	1.38	4.15	2.42	3.80	0	1.73	35.60	
Köy Çocuğu (17814)*	<i>f</i>	2	7	1	5	6	13	0	3	11	1	4	0	6	59.00	
	<i>%</i>	3.39	11.86	1.69	8.47	10.17	22.03	0	5.08	18.64	1.69	6.78	0	10.17	100.00	
	<i>YP</i>	1.12	3.93	0.56	2.81	3.37	7.30	0	1.68	6.17	0.56	2.25	0	3.37	33.12	
Harry Potter ve Felsefe Taşı (34524)*	<i>f</i>	15	11	6	13	7	15	3	0	11	11	8	1	10	111.00	
	<i>%</i>	13.51	9.91	5.41	11.71	6.31	13.51	2.70	0	9.91	9.91	7.21	0.90	9.01	100.00	
	<i>YP</i>	4.34	3.19	1.74	3.77	2.03	4.34	0.87	0	3.19	3.19	2.32	0.29	2.90	32.15	
Büyük Tuzak (22666)*	<i>f</i>	6	11	5	11	4	7	0	0	5	12	6	1	4	72.00	
	<i>%</i>	8.33	15.28	6.94	15.28	5.56	9.72	0	0	6.94	16.67	8.33	1.39	5.56	100.00	
	<i>YP</i>	2.65	4.85	2.21	4.85	1.76	3.09	0	0	2.21	5.29	2.65	0.44	1.76	31.76	

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)

Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı

Kitaplar	Alt Kategoriler															Toplam
	Açık olma	Düşünmeden eyleme geçme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamlı benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme/Sayıtları	Kendini ve kendi çalışmalarını	Yansız olma	Yargılarını erteleme	Doğru çıkarımlarda bulunabilme			
Beyaz Yele (12500)*	<i>f</i>	3	3	10	6	3	2	0	0	1	1	3	0	1	33.00	
	<i>%</i>	9.09	9.09	30.30	18.18	9.09	6.06	0	0	3.03	3.03	9.09	0	3.03	100.00	
	<i>YP</i>	2.40	2.40	8.00	4.80	2.40	1.60	0	0	0.80	0.80	2.40	0	0.80	26.40	
Charlie'nin Çikolata Fabrikası (18700)*	<i>f</i>	11	3	2	3	6	2	2	1	7	1	3	0	5	46.00	
	<i>%</i>	23.91	6.52	4.35	6.52	13.04	4.35	4.35	2.17	15.22	2.17	6.52	0	10.87	100.00	
	<i>YP</i>	5.88	1.60	1.07	1.60	3.21	1.07	1.07	0.53	3.74	0.53	1.60	0	2.67	24.60	
Pál Sokağı Çocukları (39146)*	<i>f</i>	10	14	3	8	9	4	1	0	3	13	15	2	10	92.00	
	<i>%</i>	10.87	15.22	3.26	8.70	9.78	4.35	1.09	0	3.26	14.13	16.30	2.17	10.87	100.00	
	<i>YP</i>	2.55	3.58	0.77	2.04	2.30	1.02	0.26	0	0.77	3.32	3.83	0.51	2.55	23.50	
Pıtırıcık Tatilde (7520)*	<i>f</i>	2	0	0	5	1	1	1	1	0	1	1	0	1	14.00	
	<i>%</i>	14.29	0	0	35.71	7.14	7.14	7.14	7.14	0	7.14	7.14	0	7.14	100.00	
	<i>YP</i>	2.66	0	0	6.65	1.33	1.33	1.33	1.33	0	1.33	1.33	0	1.33	18.62	

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)*Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı*

		Alt Kategoriler														
Kitaplar		Açık olma	Düşünmeden eyleme geçme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamlı benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme/Sayıtları	Kendini ve kendi çalışmalarını	Yansız olma	Yargularını erteleme	Doğru çıkarımlarda bulunabilme	Toplam	
Yankılı Kayalar (10240)*	<i>f</i>	0	5	1	2	2	2	0	0	0	4	0	0	3	19.00	
	<i>%</i>	0	26.32	5.26	10.53	10.53	10.53	0	0	0	21.05	0	0	15.79	100.00	
	<i>YP</i>	0	4.88	0.98	1.95	1.95	1.95	0	0	0	3.91	0	0	2.93	18.55	
Dört Kardeştiler (24405)*	<i>f</i>	5	7	2	10	2	2	0	0	5	2	4	2	4	45.00	
	<i>%</i>	11.11	15.56	4.44	22.22	4.44	4.44	0	0	11.11	4.44	8.89	4.44	8.89	100.00	
	<i>YP</i>	2.05	2.87	0.82	4.10	0.82	0.82	0	0	2.05	0.82	1.64	0.82	1.64	18.44	
Uçan Sınıf (27864)*	<i>f</i>	2	11	2	6	4	3	0	0	6	5	6	0	4	49.00	
	<i>%</i>	4.08	22.45	4.08	12.24	8.16	6.12	0	0	12.24	10.20	12.24	0	8.16	100.00	
	<i>YP</i>	0.72	3.95	0.72	2.15	1.44	1.08	0	0	2.15	1.79	2.15	0	1.44	17.59	
Saftirik Greg'in Günlüğü Ah Kalbim (13430)*	<i>f</i>	1	4	0	1	0	1	0	0	0	5	2	0	3	17.00	
	<i>%</i>	5.88	23.53	0	5.88		5.88	0	0	0	29.41	11.76	0	17.65	100.00	
	<i>YP</i>	0.74	2.98	0	0.74	0	0.74	0	0	0	3.72	1.49	0	2.23	12.66	

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)

Kitaplara Göre Alt Kategorilerin Sıklık, Yüzde ve Çoktan Aza Yoğunluk Puanına Göre Dağılımı

Kitaplar		Alt Kategoriler														Toplam
		Açık olma	Düşünmeden eyleme geçme	Sabırlı olma	Ön bilgilerini kullanma	Derinlemesine soru sorma	Anlamli benzerlik ve farklılıkları	Çelişkileri fark etme	Genelleme yapma eğiliminden	Bağımsız düşünme/ Sayıtları	Kendini ve kendi çalışmalarını	Yansız olma	Yargılarını erteleme	Doğru çıkarımlarda bulunabilme		
Bir Küçük	<i>f</i>	2	4	0	0	5	1	0	2	2	0	0	1	2	19.00	
Osmancık Vardı	<i>%</i>	10.53	21.05	0	0	26.32	5.26	0	10.53	10.53	0	0	5.26	10.53	100.00	
(19184)*	<i>YP</i>	1.04	2.09	0	0	2.61	0.52	0	1.04	1.04	0	0	0.52	1.04	9.90	
Çocuk Kalbi	<i>f</i>	4	1	7	0	3	3	0	0	1	2	0	1	0	22.00	
(42775)*	<i>%</i>	18.18	4.55	31.82	0	13.64	13.64	0	0	4.55	9.09	0	4.55	0	100.00	
	<i>YP</i>	0.94	0.23	1.64	0	0.70	0.70	0	0	0.23	0.47	0	0.23	0	5.14	

*Kitaplarda geçen yaklaşık toplam sözcük sayısı

Tablo 3'e göre, incelenen kitaplar içinde yoğunluk puanı en çok olan kitaplar sırasıyla *Küçük Prens* (YP= 136.70), *Bir Şeftali Bin Şeftali* (YP= 88.32) ve *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* (YP= 71.62) adlı kitaplardır. Yoğunluk puanının en az olduğu kitaplar ise sırasıyla *Çocuk Kalbi* (YP= 5.14) , *Bir Küçük Osmancık Vardı* (YP= 9.90) ve *Saftirik Greg'in Günlüğü Ah Kalbim* (YP= 12.66) adlı kitaplardır.

İncelenen kitaplarda eleştirel düşünme becerisine ilişkin alt kategorilerden en çok bulunanları ("düşünmeden eyleme geçmeme", "bağımsız düşünme/sayıtları inceleme", "anamlı benzerlik ve farklılıkları fark etme") kitaplardan alınan örneklerle aşağıda sunulmuştur:

"Düşünmeden Eyleme Geçmeme" Alt Kategorisinin Kitaplarda Bulunma Yoğunluğu

Tüm kitaplarda, "düşünmeden eyleme geçmeme" alt kategorisine ilişkin anlatımlar (YP= 156.40), birinci sırada yer almaktadır (Tablo 2). Bu alt kategoriye ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *Bir Şeftali Bin Şeftali* (YP= 11.89), *Kitaplardan Korkan Çocuk* (YP= 11.32) ve *Kraliçeyi Kurtarmak* (YP=11.24) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Aşağıda bu alt kategoriye ilişkin anlatımların yer aldığı izleklerden örnekler sunulmuştur:

"Bir karar almalıydı, bir şeyler yapmalıydı, ama ne? Annesi onu akşam yemeğine çağırdığında Leopoldo düşünmüş taşınmış, ne yapacağına karar vermişti. Annesiyle babasına okumanın neden böylesine önemli olduğunu soracaktı." (Kitaplardan Korkan Çocuk, s. 18)

"Etraftakiler uzun uzun düşünüp taşındılar ve sonunda bir karara vardılar. Çocuk pekâlâ, burada herhangi birinin yanında olduğu kadar rahat olabilirdi. Üstelik onunla hepsinin birden ilgilenmesi, kızın sorumluluğunun tek bir kişinin üstüne kalmasından daha iyi olacaktı. Hemen işe başladılar, önce Momo'nun oturduğu yarı yıkık taş odacığı ellerinden geldiği kadar düzeltip onardılar. İçlerinden duvarcı olan birisi, odanın içine küçük bir de taş ocak yaptı. Paslı bir soba borusu da bulununca ocak tamamlanmıştı. Yaşlı bir marangoz birkaç eski sandık parçasından bir masayla iki sandalye yapıverdi. Ve sonunda kadınlar da bir demir karyolayla az yıpranmış bir yatak ve iki yorgan getirdiler. Böylece eski yıkıntının sahne altına rastlayan bu küçük taş kovuk, artık rahat bir odacığa dönüşmüştü." (Momo, s. 17-18)

"Bağımsız Düşünme/Sayıtları İnceleme" Alt Kategorisinin Kitaplarda Bulunma Yoğunluğu

İncelenen kitaplarda, "bağımsız düşünme/sayıtları inceleme" alt kategorisiyle ilgili anlatımların (YP= 148.03) ikinci sırada yer aldığı belirlenmiştir (Tablo 2). Bu alt kategoriye ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *Küçük Prens* (YP= 18.47), *Bir Şeftali Bin Şeftali* (YP= 15.29) ve *Gülibik* (YP= 14.02) adlı kitaplarda yer aldığı belirlenmiştir (Tablo 3). Aşağıda anılan alt kategoriye ilişkin anlatımların yer aldığı izleklerden örnekler sunulmuştur:

“Sahip Ali ve Polat beni nasıl yiyeceklerine karar verirken ben de durumumun hayatta ne kadar çok değiştiğini ve bundan sonra da ne kadar değişeceğini düşünüyordum. ‘Bir zamanlar gövdemdeki hücreler toprak, su ve güneşten oluşuyordu.’ diye düşündüm. Annem topraktan azar azar beslendi ve bu besini dallarının ucuna kadar taşıdı. Sonra sürgün verdi, çiçek açtı ve yavaş yavaş ben şekillendim. Annemin gövdesini emerek kendi gövdemin taneciklerini oluşturdum, onları güneşle birleştirdim, böylece çekirdeğim, kabuğum ve etim gelişti, sonunda olgun, sulu bir şeftali oldum. Ama şimdi Polat ile Sahip Ali beni yiyeceklerdi, biraz sonra benim taneciklerim onların etinin, saçlarının ve kemiklerinin bir parçası olacaktı. Elbette onlar da bir gün öleceklerdi. O zaman benim gövdemin tanecikleri ne olacaktı? Etim yok oluyordu, çekirdeğim de yeni bir hayata başlamanın düşünüyordum. Bir dakika sonra benden iz bile kalmayacaktı ortada ama çekirdeğim ne zaman ve nasıl büyümeye başlayacağını düşünüyordu. Aynı anda hem ölecektim hem de yeniden doğacaktım.” (Bir Şeftali Bin şeftali, s. 28-29)

“Bilmediğim birçok şey anlattı bana. Örneğin, insanların maymunlardan türediğini söyleyince çok şaşırđım: ‘Peki,’ dedim, ‘İnsanların maymunlardan türediklerini söylüyorsun; şimdiki maymunlar ne suç işlediler ki, maymun olarak kalmış zavallıklar?’” (Gülibik, s. 21)

“Anımlı Benzerlik ve Farklılıkları Fark Etme” Alt Kategorisinin Kitaplarda Bulunma Yoğunluğu

Tüm kitaplarda, “anımlı benzerlik ve farklılıkları fark etme” alt kategorisine ilişkin anlatımlar (YP= 147.90) üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2). Bu alt kategoriye ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *Küçük Prens* (YP= 14.78), *Son Ada’nın Çocukları* (YP= 14.50) ve *Bunun Adı Findel* (YP= 9.61) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Aşağıda bu alt kategoriye ilişkin anlatımların yer aldığı izleklerden örnekler bulunmaktadır:

“Sepete böyle yerleştirilmiş olarak köy ağasının evine varmış olsaydık, o adamın biricik sevgili kızının eline düşerdim, o da yanağımdan bir kez ısırdığı beni bir kenara atardı. Çünkü köy ağasının evi, sofralarına bir tek kayısı, salatalık ya da şeftali konmayan Sahip Ali ile Polat’ın yoksul evlerine benzemiyordu.” (Bir Şeftali Bin Şeftali, s. 16)

“Beni en çok hasta eden şey okulun kokusu. Yıllar geçiyor, yerleri değişiyor, ama koku hep aynı kalıyor. Boğazıma yapışıp, midemi ağzıma getiren, tebeşir ve eskimiş lastik pabuç karışımı bir koku... Az önce size bende kusma isteği uyandıran okul kokusundan söz etmişim ya; işte, buradaki de onun tam tersi. Bu tıka basa dolu küçücük yere girdiğimde, mutluluğun kokusunu içime çekmek için burun deliklerimi kocaman açıyorum. Makineyağı, elektrikli radyatör, lehim aleti, tahta yapıştırıcısı, tütün ve bir sürü başka şeyin kokusu. Nefis. Kendi kendime, bir gün bu kokuyu damıtıp, ‘Kulübecik Esansı’ adını vereceğim bir parfüm icat edeceğime söz verdim. Hayat beni sefil ettikçe koklamak için.” (35 Kilo Tembel Teneke, s. 18, 30)

Aşağıda, eleştirel düşünme becerisine ilişkin alt kategorilerden en az bulunanları (“yargılarını erteleme”, “genelleme yapma eğiliminden uzak durma”, “çelişkileri fark etme”), kitaplardan alınan örneklerle sunulmuştur:

“Yargılarını Erteleme” Alt Kategorisinin Kitaplarda Bulunma Yoğunluğu

Tüm kitaplarda, “yargılarını erteleme” alt kategorisine ilişkin anlatımlar (YP= 10.70), en alt sırada yer almaktadır (Tablo 2). Bu alt kategoriye ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *Küçük Prens* (YP= 2.77), *Süper Gazeteciler 1* (YP= 1.88) ve *Kayıp Kitaplardaki İşlet 1* (YP= 1.30) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Aşağıda bu alt kategoriye ilişkin anlatımların yer aldığı izleklerden örnekler bulunmaktadır:

“Oğuzcan Selimoğlu’nu ölümle tehdit etmek mi? Kim, ben mi? Ben kendisini üç yıldır görmedim. En son üç yıl önce hesaplarımda bazı yolsuzluklar yaptığından kuşkulandığım için işten çıkarmıştım. Elimde delil olmadığı için herhangi bir suçlamada bulunmadım.” (Süper Gazeteciler 1, s. 193)

“Aman tanrım! dedi Boka, gözünü dürbünden ayırmadan, feneri taşıyan, o feneri taşıyan, o...

Kim o? Kim o?

Tanıdık biri! Yoksa?

Daha iyi görebilmek için biraz yukarı çıktı. Ama bu sırada fener de çalılıkların içinde yeniden kaybolmuştu. Artık kimse görünmüyordu. Boka dürbünü indirdi.

Kayboldu! dedi.

Peki ama kimdi? dedi çocuklar ısrarla.

Söyleyemem! Tam olarak göremedim. Biraz daha incelemek isterken de ortadan kayboldu. Kesin olarak emin olmadan kimse hakkında konuşmak istemiyorum.” (Pál Sokağı Çocukları, s. 62-63)

“Genelleme Yapma Eğiliminden Uzak Durma” Alt Kategorisinin Kitaplarda Bulunma Yoğunluğu

İncelenen kitaplarda, “genelleme yapma eğiliminden uzak durma” alt kategorisine ilişkin anlatımlar (YP= 16.35) az bulunan alt kategoriler içinde ikinci sırada yer almaktadır (Tablo 2). Bu alt kategoriye ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *Küçük Prens* (YP= 3.69), *Martıya Uçmayı Öğreten Kedi* (YP= 1.87) ve *Bir Şeftali Bin Şeftali* (YP= 1.70) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Aşağıda bu alt kategoriye ilişkin anlatımların yer aldığı izleklerden örnekler bulunmaktadır:

“Kara leke. Kara veba. Kengah kaçınılmaz sonunu beklerken, insanlara lanet okudu. ‘Hepsi de öyle değil. Haksızlık etmemek gerek,’ diye bağırды güçsüzce.” (Martıya Uçmayı Öğreten Kedi, s. 24)

“Başlangıçta, bir kadının tek başına dükkân işletmesini tuhaf karşılayanlar olmuştu mahallede. Ama, onlara en iyi yanıtı Hilmi Efendi vermişti. ‘Kadın işi, erkek işi diye bir şey yoktur. Karım da çalışacak, ben de çalışacağım;

kızımıza iyi bir gelecek sağlayacağız,' demişti." (Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1, s. 40)

“Çelişkileri Fark Etme” Alt Kategorisinin Kitaplarda Bulunma Yoğunluğu

Tüm kitaplarda, “çelişkileri fark etme” alt kategorisine ilişkin anlatımlar (YP= 31.44), en az bulunan üçüncü alt kategoridir (Tablo 2). Bu alt kategoriye ilişkin anlatımların en çok sırasıyla *Küçük Prens* (YP= 6.47), *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* (YP= 4.70) ve *Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1* (YP= 2.60) adlı kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Aşağıda bu alt kategoriye ilişkin anlatımların yer aldığı izleklerden örnekler bulunmaktadır:

“Gezgeniniz çok çok güzel. Okyanusları var mı?
Bir şey diyemem.

‘Ya!’ Küçük Prens beklediğini bulamamıştı. ‘Peki, dağları?’

Bir şey diyemem.

Kentleri, ırmakları, çölleri?

Ona da bir şey diyemem.

Hani siz coğrafyacısınız?” (Küçük Prens, s. 63)

“Ali hazırlıklıydı. Dizüstü bilgisayarını açmış, hızlı hızlı not alıyor, dedesinin dediklerine yetişmeye çalışıyordu. Rıza Bey’se babasının konuşmalarını şüpheyle dinliyor; arada, ‘Olamaz, mümkün değil! Tarihler tutmuyor!’ gibi şeyler mırıldanıyordu.” (Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği, s. 42-46)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bilginin edilgin alıcıları olan günümüz insanı; kavrayışını örseleyen, gereksinim duyduğundan daha fazla sayıdaki uyaran kuşatması altında boğulmaktadır (Adler ve Van Doren, 2017; Şahinel, 2015). Eleştirel düşünemeyen kişiler, bu uyaran kuşatmasının içine yerleştirilen düşünsel tuzaklara düşerek sorgulamadan siyasal ve geleneksel önderlere bağlanıp düşüncelerini onlara ödünç verirler (Paul ve Elder, 2016). Bu nedenle sağlıklı bir demokrasi için ön koşul, eleştirel düşünebilen ve bütünü görebilen çoğunluğun varlığıdır. Bütünü görebilenler ayrıntılar arasında boğulup kalmaz, bakış açıları zengindir; onlar çaresiz tepkiciler değil, kendi gerçeklerine biçim veren etkin katılımcılardır (Özden, 2014).

Binyazar’a (2015) göre eğitim; bilgilerin, üzerine hiç düşünülmeden yalnızca üst üste yığıldığı ve sonunda da alınan diploma ile sonlanan bir “diploma eğitimi” olarak değil, edinilen bilginin diğer bilgilerle bağlantısının kurulduğu bir “düşünce eğitimi” olarak görülmelidir. Aslan’a göre (2013b) çocuk ve gençlik edebiyatı kitapları, çocuk ve genç okurların üst düzey düşünme becerilerini geliştirmelerine önemli katkılarda bulunur. Ancak bu metinlerin öncelikle yazınsal özellik göstermesi; başka bir deyişle duyma ve düşünme sorumluluğunu okura bırakması ön koşuldur.

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda incelenen kitaplarda, kategori yoğunluk puanına göre eleştirel düşünme becerisinin alt kategorilerinden en çok “düşünmeden eyleme geçmeme” ile ilgili anlatımların yer aldığı görülmüştür. Bu alt kategoriye ilişkin anlatımlar en çok sırasıyla *Bir Şeftali Bin Şeftali*, *Kitaplardan Korkan Çocuk* ve *Kraliçeyi Kurtarmak* adlı kitaplarda bulunmaktadır. Bu kitaplarda yer alan karakterlerin herhangi bir konuda karar vermeden önce farklı seçenekler üzerinde durup iyice düşündükten sonra plan yapıp eyleme geçtikleri belirlenmiştir. Karakterler bu yönleriyle çocuk ve genç okurların örnek alabilecekleri nitelikleri barındırmaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre ikinci sırada “bağımsız düşünme/sayıtları inceleme” alt kategorisini karşılayan anlatımlar yer almaktadır. Bu anlatımlarla en çok sırasıyla *Küçük Prens*, *Bir Şeftali Bin Şeftali* ve *Gülibik* adlı kitaplarda karşılaşılmıştır. Bu kitaplardaki karakterlerin özerk düşündükleri başka bir deyişle, bir sorunla karşılaştıklarında sorunun çözümü üzerine kendi kendilerine düşündükleri, en yakınındaki kişilerin geliştirdiği sayıtları bile kabul etmedikleri görülmüştür. Özerk düşünen bireyler yetiştirmenin toplum açısından önemi ve gerekliliği düşünüldüğünde kitapların bu konuda çocuklara/gençlere çok olumlu modeller sunduğu söylenebilir.

Üçüncü sırada “anamlı benzerlik ve farklılıkları fark etme” alt kategorisine ilişkin anlatımların yer aldığı görülmektedir. Bu anlatımlarla en çok sırasıyla *Küçük Prens*, *Son Ada'nın Çocukları* ve *Bunun Adı Findel* adlı kitaplarda karşılaşılmıştır. Her üç kitaptaki karakterlerin de gözledikleri konuyla diğer konular arasında bağlantı kurabildikleri, konular arasındaki anlamlı benzerlik ve farklılıkların ayırımına varabildikleri belirlenmiştir. Kitaplardaki karakterlerin bu tür özellikleri çocuklara/gençlere de model olma açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuklar ve gençler kitaplardaki karakterlerin bu yönlü tutum ve davranışlarına tanıklık ederek zaman içinde bu tür kişilik özellikleri geliştirebilirler.

Kitaplarda kategori yoğunluk puanına göre en az “yargılarını erteleme” alt kategorisine ilişkin anlatımlar yer almaktadır. Bu anlatımların en çok sırasıyla *Küçük Prens*, *Süper Gazeteciler 1* ve *Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1* adlı kitaplarda bulunduğu görülmüştür. Adı anılan bu kitaplarda, karakterlerin elde kanıt olmadan kimseyi yargılamamalarına ilişkin anlatımların yer alması, kitapları okuyan çocuk ve genç okurların karakterlerle eşduyum kurmalarına olanak sağlayacak niteliktedir. Ancak incelenen diğer kitaplarda bu alt kategoriye ilişkin anlatımlara yer verilmemesi ya da az yer verilmesi, çocuk ve genç okurların eleştirel düşünmenin önemli bir alt boyutuyla az buluşmaları anlamına gelmektedir.

Tüm kitaplarda “genelleme yapma eğiliminden uzak durma” alt kategorisine ilişkin anlatımlar, az bulunan alt kategoriler içinde ikinci sırada yer almaktadır. Bu anlatımlar sırasıyla en çok *Küçük Prens*, *Martıya Uçmayı Öğreten Kedi* ve *Bir Şeftali Bin Şeftali* adlı kitaplarda yer almaktadır. Bu üç kitapta, karakterlerin olaylara ve kişilere önyargılardan arınmış bir biçimde, genellemeci bir tavırdan uzak durarak davranmasına ilişkin anlatımların yer alması; bu kitaplarla buluşacak olan çocuk ve genç okurların eleştirel düşünme becerilerine katkı sağlayıcı niteliktedir. Bu alt

kategoriye ilişkin anlatımlarla, incelenen diğer kitaplarda hiç karşılaşılmaması ya da az karşılaşılması; çocuk ve genç okurların olaylara ve kişilere önyargısız bakan, kısıtlı deneyimlerden yola çıkarak genelleme yapmayan karakterlerle az karşılaşmaları anlamına gelmektedir.

İncelenen kitaplarda “çelişkileri fark etme” alt kategorisine ilişkin anlatımlar, en az bulunan üçüncü alt kategoridir. Bu anlatımlar en çok sırasıyla *Küçük Prens*, *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* ve *Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1* adlı kitaplarda yer almaktadır. Adı anılan kitaplarda karakterlerin tutarsız söz ve eylemlerin ayırdına varması, kitapları okuyacak olan çocuk ve genç okurların eşduyum kurmasına olanak tanıyacak niteliktedir. İncelenen diğer kitaplarda bu alt kategoriye ilişkin anlatımların yer almaması ya da az yer alması, çocuk ve genç okurların tutarsız söz ve eylemlerin ayırımına varma deneyimiyle buluşmalarını kısıtlayarak onların bu yönlü bir beceri kazanmasına katkıda bulunmayabilir.

Araştırmanın sonuçlarına göre anlatımında eleştirel düşünme becerisinin alt boyutlarını en çok barındıran; başka bir deyişle eleştirel düşünme becerisi açısından yoğunluk puanı en yüksek olan kitap, *Küçük Prens*'tir. Kitabın kurgusunda yer alan *Küçük Prens* adlı karakter, bir sorunu betimlerken yeterince açık olan; kişiler ve olaylar üzerine sık sık bağımsız düşünebilen bir karakterdir. Pek çok çalışmaya konu olan (Çebi, 2006; Direk, 2011; Göker, 1972; Güner, 2006) ve her bakımdan nitelikli olduğu sonucuna varılan *Küçük Prens* adlı kitabın, bu çalışmanın sonuçlarına göre de çocuk ve genç okurlara düşünme sorumluluğu verebilecek, onların eleştirel düşünme becerilerinin de gelişmesine katkı sağlayabilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

İncelenen kitaplar içerisinde yoğunluk puanı en yüksek olan ikinci kitap *Bir Şeftali Bin Şeftali* adlı kitaptır. Hem *Bir Şeftali Bin Şeftali* adlı kitabında hem de diğer kitaplarında “toplumsal eşitlik” konusuna yer veren yazar Samed Behrengi (Akçay, 2015), bir eğitimci olarak İran eğitim dizgesindeki aksayan yönleri belirleyerek çözümler üretmeye çalışmış, kökten bir eğitim değişikliğinin savunucusu olmuştur (Ertan, 2011). Kitapta, ağalık dizgesi üzerine düşüncelerini sağlayacak anlatımlar yoluyla çocuk ve genç okurların bu tür konularda düşünmesine ortam yaratılmış; onlara şeftali karakteri aracılığıyla eşitlik, insan hakları gibi konuların önemi örtük olarak duyumsatılmıştır.

Kitaplar içerisinde yoğunluk puanı bakımından üçüncü sırada *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* adlı kitap yer almaktadır. Yazar Behiç Ak, kurguda yer alan ve soru sormayı çok seven ve bağımsız düşünebilen Ali adlı karakteri aracılığıyla okurlarını; sosyal medya başta olmak üzere birçok konu üzerine düşündürmektedir. Kirazlı'nın (2018) “Behiç Ak'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasına göre Behiç Ak'ın öykü ve romanlarındaki karakterler çocukların eşduyum kurabileceği özelliktedir. Ayrıca “Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Barış Eğitimi” adlı çalışmaya göre de (Aslan, C., Karaman-Kepenekci, Y., Karagül, S. ve Doğan-Güldenöğlü, B., 2016) *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* adlı kitap barış eğitimine ilişkin anlatımlara yer vermesi açısından son derece nitelikli bir kitaptır. Eleştirel düşünme becerisinin alt boyutlarına ilişkin anlatımları karakterler

üzerinden inceleyen bu çalışmaya göre de *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* adlı kitabın okurlara düşünsel sorumluluk verebilen, bunu yaparken de yazınsallığını yitirmeyen bir kitap olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre yoğunluk puanının en az olduğu kitap Edmondo de Amicis tarafından yazılan *Çocuk Kalbi* adlı kitaptır. *Çocuk Kalbi* adlı kitaptaki karakterler, Christine Nöstlinger'in *Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk* adlı kitabında eleştirdiği konserve çocuğu andırır; bu karakterler "çalışkan, iyi yürekli, hoşgörülü, büyüklerin bir dediğini iki etmeyen, özverili" çocuklardır. Üstelik Nöstlinger'in kitabındaki konserve çocuk, konserveliğinden kurtulmak için türlü sınavlardan geçerken Edmondo de Amicis'in çocukları, "robotumsu" özelliklerinden hoşnuttur (İpşiroğlu, 2004). İlk kez 1886 yılında yayımlanan kitapta özellikle eğitim ve ulusal konulardaki pek çok öğretici ve abartılı anlatım, kitabın yazarı Amicis'in yaşadığı dönemin eğitim anlayışıyla ve İtalya'nın tarihsel eğilimiyle ilişkilendirilebilir. Anlaşılması güç olan, kitabın günümüzde de çok ilgi görmesi, güncelliğini korumasıdır (İpşiroğlu, 2004; Yazıcı, 2013). Çocuk ve gençlik kitaplarını eleştirel düşünme becerisini edindirme bakımından inceleyen bu araştırmaya göre de *Çocuk Kalbi*, içinde pek çok karakter barındırmasına karşın, kitapta eleştirel düşünme becerisini geliştirecek anlatımlar kısıtlıdır. Üstelik kitapta eleştirel düşünmeyi engelleyecek pek çok anlatımla karşılaşmaktadır. Bu yönüyle anılan kitabın çocukların/gençlerin eleştirel düşünme becerisini duyumsamaları konusunda yetersiz olduğu söylenebilir.

Bir Küçük Osmancık Vardı adlı kitap, yoğunluk puanı açısından *Çocuk Kalbi* adlı kitaptan önce yer almaktadır. Yıldırım ve Dinç'in (2017) Türkiye'de en çok okunan kitapları inceledikleri çalışmalarına göre *Bir Küçük Osmancık Vardı* adlı kitap, iç yapı ölçütlerinden hiçbirinde yeterli bulunmamıştır. Eleştirel düşünme becerisinin alt boyutlarına ilişkin anlatımları karakterler üzerinden inceleyen bu çalışmaya göre; Hasan Nail Canat'ın kaleme aldığı *Bir Küçük Osmancık Vardı* adlı kitapta, eleştirel düşünme becerisine ilişkin az sayıda anlatıma yer verilmiştir. Bu nedenle de kitabın, okurun düşünsel gelişimine katkı sağlayacak bir nitelik taşıdığı söylenemez; ancak kitabın tüm kitaplar içinde en az bulunan "genelleme yapma eğiliminden uzak durma" ve "yargılarını erteleme" alt kategorilerine ilişkin anlatımlara yer vermesi dikkat çekicidir.

Saftirik Greg'in Günlüğü Ah Kalbim adlı kitap, yoğunluk puanına göre *Bir Küçük Osmancık Vardı* adlı kitaptan daha önce yer almaktadır. İpşiroğlu'na (2004) göre pek çok insan yalnızca güzel zaman geçirmek için ucuz televizyon dizileri izler gibi piyasa yazını ürünleri okur. Çabucak tüketilen bu tür yayınları okumak, tüketici okuma diye adlandırılabilir. Okuma yetisi gelişmeyen kişiler, kolaylıkla bu yayınların okuru durumuna gelebilir. *Saftirik* adlı kitap dizisinin de İpşiroğlu'nun belirlemesindeki yayımlara benzer olduğu söylenebilir. Kitabın, gülmece öğelerine yer vermesi çocuk okurlar için ilgi çekici olsa da kurguda yer alan Saftirik adlı karakterin, karşısındaki kişileri kandırmaya çalışarak sorunlarına anlık çözümler bulması;

çocukların karakterle eşduyum kurmasına, sorunları düşünerek, sorgulayarak değil de bu tür yollarla çözmek istemesine neden olabilir.

Alanyazında genellikle niteliği konusunda önyargılı yaklaşılan çok satılan kitapların, bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre çocuk ve genç okurlara eleştirel düşünebilme ortamı yaratması dikkat çekicidir. Çalışmanın sonuçlarına göre incelenen tüm kitapların eleştirel düşünme becerisinin alt boyutlarına ilişkin anlatımlara farklı oranlarda da olsa yer verdiği görülmüştür. Kimi kitapların alt kategorilere az yer vermesi, kitapların eleştirel düşünme engelleri barındırdığı anlamına gelmez. Kitaplar içinde yalnızca *Çocuk Kalbi* adlı kitapta kurgu boyunca düşünme engeli barındıran anlatımların bulunduğu belirlenmiştir. Aslan'a (2017) göre yazınsal yapıtlar düşünme engeli barındırmamalı, duyma ve düşünme sorumluluğunu okura bırakmalı, okurun eleştirel düşünebilmesine olanak tanınmalıdır.

Bu araştırmanın sonuçları ışığında; yazarlar ile yayınevleri çalışanlarına çocuk ve gençlerle buluşturulacak olan kitapların eleştirel düşünme engeli barındırmaması konusunda daha çok duyarlı olmaları önerilebilir. Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programları'nda öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini kazanmasının önemine sıklıkla yer veren Millî Eğitim Bakanlığına, kitaplara seçilen metinlere de benzer biçimde titiz davranmaları; öğretmenlere çocuk ve gençleri ders içinde ve dışında eleştirel düşünmeye dönük nitelikli yazınsal yapıtlarla buluşturmaları önerilebilir. Alan uzmanları ve araştırmacılara çocuk ve gençlerin sıklıkla buluştukları kitapları düşünme becerilerine katkıları yönünde araştırma yapmaları ve sonuçlarını paylaşmaları; benzer biçimde anne, baba ve çocuk yetiştirme sorumluluğu olan bireylere okura düşünsel sorumluluk veren kitapları seçmeleri önerilebilir. Çocuk ve gençlere de teknolojinin sunduğu tüm olanaklara karşın onları okumaya isteklendirecek ve onlara bağımsız düşünme ortamı sağlayacak yazınsal yapıtları seçme konusunda anne, baba ve öğretmenlerinden yardım almaları önerilebilir.

Kaynakça

** İşaretili kaynaklar incelenen çalışmaları göstermektedir.*

*Adalı, B. (2018). *Zaman Bisikleti 1*. Tudem.

Adler and Van Doren (2017). *Kitapları nasıl okumalı?* (E. Koca, Çev.). Atıf Yayıncılık. (Orijinal eserin basım yılı 2008).

*Ak, B. (2015). *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği*. Günışığı Kitaplığı.

*Ak, S. (2012). *Vanilya Kokulu Mektuplar*. Can Çocuk.

*Akal, A. (2018). *Süper Gazeteciler 1*. Tudem.

Akçay, S. (2015). *Samed Behrengi'nin hikâyelerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma* (Tez No. 426113) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- Aslan, C. (2008). Yaşam gerçekliğinin çocuklara iletilmesi bakımından 100 temel eserdeki öyküler üzerine bir çözümleme. (N. Pembecioğlu Öcel, Ed.), 4. *Uluslararası çocuk ve iletişim kongresi ile 4. Uluslararası çocuk filmleri festivali ve kongresi "Risk altındaki çocuklar"* içinde (ss. 85-98). İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Aslan, C. (2010). Düşünme becerilerini geliştirici dil ve edebiyat öğretimi ortamları: bir eğitim durumu örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 127-152. <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c13s24/makale/127-152.pdf>
- Aslan, C. (2013a). Duyarlık ve düşünceyi geliştirmede çocuk/gençlik edebiyatı. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 12, 29-32.
- Aslan, C. (2013b). Çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtları yoluyla düşünme. *Kum Edebiyat Dergisi*, 72-73, 11-18.
- Aslan, C. (2017). *Örnek eğitim durumlarıyla Türkçe-Türk dili ve Edebiyatı öğretimi*. Anı yayıncılık.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Pegem Akademi.
- Aslan, C., Karaman-Kepeneci, Y., Karagül S. ve Doğan-Güldenoğlu, B. N. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatında barış eğitimi*. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- *Bahadıroğlu, Y. (2016). *Köy Çocuğu*. Nesil Çocuk.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi.
- *Behrengi, S. (2016). *Bir Şeftali Bin Şeftali* (İ. Özdemir, Çev.). Kızımızı Kedi Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 2000).
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Siyasal Kitabevi.
- Binyazar, A. (2015). *Ağıt toplumu*. Can Yayınları.
- *Boyne, J. (2018). *Çizgili Pijamalı Çocuk* (T.-T. Töriner, Çev.). Tudem. (Orijinal eserin basım yılı 2006).
- *Boyunağa, A. Y. (2017). *Yankılı Kayalar*. Timaş.
- *Canat, H. N. (2017). *Bir Küçük Osmancık Vardı*. Timaş.
- *Clements, A. (2012). *Bunun Adı Findel* (M. Kazmaoğlu, Çev.). Gümüşği Kitaplığı. (Orijinal eserin basım yılı 1996).
- Çebi, A. (2006, 4-6 Ekim). Küçük Prens'te eğitimel göstergeler. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu "Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri"* içinde (ss. 219-225). Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Çotuksöken, Y. (2011, 23-24 Ocak). Eleştirel okumadan eleştirel düşünmeye. *Uluslararası Katılımlı Okuma Kültürü "Sorunlar ve Çözüm Yolları" Sempozyumu* içinde (ss. 45-55). Eğitim Sen Yayınları.
- *Dahl, R. (2018). *Charlie'nin Çikolata Fabrikası* (C. Üster, Çev.). Can Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 1964).
- *Dayıoğlu, G. (2018). *Dört Kardeşiler*. Altın Kitaplar.
- *de Amicis, E. (2018). *Çocuk Kalbi* (M. M. Çilingiroğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin basım yılı 1886).
- *de Saint-Exupéry, A. (2017). *Küçük Prens* (C. Süreya, T. Uyar, Çev.). Can Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 1943).
- *de Vasconcelos, J. M. (2018). *Şeker Portakalı* (E. İmre, Çev.). Can. (Orijinal eserin basım yılı 1968).
- *Der, A. (2016). *Büyük Tuzak*. Günışığı Kitaplığı.
- Descartes (2015). *Yöntem üzerine konuşma* (A. Timuçin ve Y. Timuçin, Çev.). Bulut Yayınları. (Orijinal eserin basım yılı 1637)
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını: Yazın eğitime atılan ilk adım*. Tudem Yayıncılık.
- Direk, N. (2011). *Küçük Prens üzerine düşünmek*. Pan Yayıncılık.
- *Ende, M. (2014). *Momo* (L. Çalışkan, Çev.). Kabalcı. (Orijinal eserin basım yılı 1973).
- Erdem, H. H. (2008). Düşünce ve uygulamada aydınlanmanın sesi: Hasan Âli Yücel. *Toplum ve Demokrasi*, 2(3), 123-130. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/211047>
- Ertan, G. (2011). Samed Behrengi'nin hikâyeciliği ve iran çocuk edebiyatındaki yeri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 163-171. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1724487>
- Facione, P. A. (2015). Critical thinking: What it is and why it counts? *Insight Assessment*, 2007(1), 1-23. https://www.student.uwa.edu.au/_data/assets/pdf_file/0003/1922502/Critical-Thinking-What-it-is-and-why-it-counts.pdf
- Flew, A. (2008). *Dosdoğru düşünmenin yolu: Eleştirel akıl yürütmeye giriş* (H. Gündoğdu, Çev.). Liberte Yayınları. (Orijinal eserin basım yılı 1998).
- *Gavalda, A. (2015). *35 Kilo Tembel Teneke* (A. Aslan, Çev.). Günışığı Kitaplığı. (Orijinal eserin basım yılı 2002).
- *Gosciny, R. ve Sempé, J. J. (2017). *Pıtırık Tatilde* (V. Kanetti, Çev.). Can Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 1988).

- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi kuramsal ve pratik bilgiler*. Siyasal Kitabevi.
- Göker, C. (1972). *Antonie de Saint-Exupéry'de insanların dünyası*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- *Guillot, R. (2018). *Beyaz Yele* (S. Özen, Çev.). Can Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 1996).
- Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel düşünme ve eleştirel düşünme öğretimine dair bazı yanılgılar. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 57-74. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874647.pdf>
- Gündoğdu, H. (2012). Niçin eleştirel düşünemiyoruz? Eleştirel düşünmenin engelleri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 146, 43-52. <https://silo.tips/download/nn-eletrel-dnemyoruz-eletirel-dnmenin-engelleri>
- Güner, M. (2006, 4-6 Ekim). Küçük Prens'le "İnsanlığın çocukluk tarihine" yolculuk (Bir Değerlendirme). (S. Sever, Yayına Hazırlayan), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu "Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri"* içinde (ss. 855-864). Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Nobel Yayıncılık.
- Halpern, D. F. (2014). *Thought and knowledge: An introduction to critical thinking*. Psychology Press.
- Hirose, S. (1993). Critical thinking in community colleges. L. E. Gronlund (Ed.). *Striving for excellence: The national education goals volume II*. 83-85. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED363932.pdf>
- İpşiroğlu, Z. (2004). *Eğitimde yeni arayışlar*. Adam Yayınları.
- Karaman-Kepenekci, Y. ve Aslan, C. (2011). *Okulöncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- *Kästner, E. (2018). *Uçan Sınıf* (Ş. Sunar, Çev.). Can Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 1935).
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Engin Yayınevi.
- Kazancı, O. (1989). *Eğitimde eleştirici düşünme ve öğretimi*. Kazancı Kitap.
- Ketenci, T. (2016). Saf aklın eleştirisi'nde önsözler ve işlevleri. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*. 6(1), 115-139. <http://www.beytulhikme.org/DergiPdfDetay.aspx?ID=234>
- *Kinney, J. (2017). *Saftrik Greg'in Günlüğü Ah Kalbim* (K. Özgür, Çev.). Epsilon. (Orijinal eserin basım yılı 2012).

- Kirazlı, N. (2018). *Behiç Ak'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa görelilik açısından incelenmesi* (Tez No. 531690) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge University.
- *Livaneli, Z. (2018). *Son Ada'nın Çocukları*. Doğan Egmont.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. (2015). *Nitel veri analizi*. (S. Akbaba-Altun ve A. Ersoy, Çev. Ed.). Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım yılı 1994).
- *Molnár, F. (2018). *Pál Sokağı Çocukları* (T. Demirkan, Çev.) Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal eserin basım yılı 1935).
- Nosich, G. (2016). *Eleştirel düşünme rehberi* (B. Aybek, Çev.). Anı Yayıncılık. (Orijinal eserin basım yılı 2001).
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- *Öner, Ç. (2011). *Gülibik*. Can Çocuk.
- Özdemir, E. (2013). *Sözcüklerin vicdanı*. Bilgi.
- Özdemir, E. (2017). *Dilin öteki yakası*. Akılçelen.
- Özden, Y. (2014). *Öğrenme ve öğretme*. Pegem Akademi.
- Özüdoğru, M. (2016). *Eleştirel söylemden eleştirel okumaya*. Anı Yayıncılık.
- Paul, R. ve Elder, L. (2016). *Kritik düşünce, yaşamınızın ve öğrenmenizin sorumluluğunu üstlenmek için araçlar*. (E. Aslan ve G. Sert, Çev. Ed.). Nobel Yayıncılık. (Orijinal eserin basım yılı 2012).
- *Rowling, J. K. (2015). *Harry Potter ve Felsefe Taşı* (Ü. Tamer, Çev.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal eserin basım yılı 1997).
- Ruggiero, V. R. (2017). *Eleştirel düşünme için bir rehber* (Ç. Dedeoğlu, Çev.) Alfa Yayınları. (Orijinal eserin basım yılı 2004).
- San, İ. (2008). *Sanat ve eğitim*. Ütopya Yayınevi.
- *Sepúlveda, L. (2015). *Martıya Uçmayı Öğreten Kedi* (S. Özen, Çev.). Can Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 1996).
- Sever, S. (2008a). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2008b). Eğitimde ve bilimde Türkçe. (Ç. İkrâm ve N. K. Şahbaz, Editörler). *Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100'üncü yılında eğitim kurultayı cumhuriyetimizin kuruluş felsefesinin öngördüğü eğitim bildiri kitapçığı* içinde (ss. 435-471). İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayıncılık.

- Sever, S. (2018). *Sanatsal uyaranlarla dil öğretimi*. Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. ve Aslan, C. (2009). Eleştirel düşünme becerisini kazandırma bağlamında çocuk edebiyatı yapıtlarının işlevi üzerine bir çözümleme. (M. Artar, Ed.), *Türkiye'de çocuk yetiştirme, yaklaşımlar, yöntemler, sorunlar, çözümler; VI. ulusal çocuk kültürü kongresi bildirileri* içinde (ss. 231-251). Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Şahinel, S. (2015). Eleştirel düşünme. (Ö. Demirel, Ed.). *Eğitimde yeni yönelimler* içinde (ss. 123-136). Pegem Akademi.
- Şirin, M. R. (2014). Çocuk edebiyatı okul türü öğrenmenin dışında düşünülemez: Selahattin dilidüzgün ile söyleşi. *Türk Dili Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı* (ss. 306-311). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- *Tamaro, S. (2018). *Kitaplardan Korkan Çocuk* (E. Cendey, Çev.). Can Çocuk. (Orijinal eserin basım yılı 1994).
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınevi.
- Tsui, L. (1999). Courses and instruction affecting critical thinking. *Research in Higher Education*, 40(2), 185-200. <https://doi.org/10.1023/A:1018734630124>
- *Tumanov, V. (2018). *Kraliçeyi Kurtarmak* (M. Kazmaoğlu, Çev.). Günışığı Kitaplığı. (Orijinal eserin basım yılı 2002).
- Yazıcı, N. (2013). Çocuk edebiyatı ve edebiyat eleştirisi: çocuk kalbi romanında anlatının biçimlenişi ve söylemsel niyetler. *Bilig*, 66, 315-334. <http://sempozyum.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2399-published.pdf>
- *Yener, M. ve Akal, A. (2018). *Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1*. Tudem.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. E. ve Dinç, S. (2017). Türkiye'de en çok okunan çocuk kitaplarının yeterlilik analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1477-1490. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/34383/380942>

Etik Kurul Kararı

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'nun 22.04.2019 tarih ve 178 sayılı kararı ile bu çalışmada, etik kurul onayına ihtiyaç duyulmadığına oybirliği ile karar verilmiştir.

Examining Children's and Young Adult Books in the Context of Critical Thinking Skills Acquisition¹

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date	Published Date
Research Article	03.03.2022	07.20.2022	07.27.2022

Fatma Esra Kanmaz ²
Gazi University

Canan Aslan ³
Ankara University

Abstract

With the technological advancements and declining connection of children and young adults with written works, attracting their attention to qualified books has become a significant issue. The children's and young adult books should avoid from an inspectional tone and engage them with reflective thinking on various events through the characters without compromising the literary value. This study is intended to focus on an in-depth investigation of 2016 best-seller children's and young adult books in the context of critical thinking skills acquisition. Thirty children's and young adult books in the genre of short stories and novels selected based on the data from three internet websites constitute the data set and content analysis was used in this study. "Theme" was used as a context unit. Frequency, percentage, and density values were utilized in the evaluation of subcategories. Among the children's and young adult books examined in the course of this study, *The Little Prince*, *One Peach and a Thousand Peaches*, and *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* are found to be the books having largest density values in this order while the books titled *Heart*, *Bir Küçük Osmancık Vardı*, and *Diary of a Wimpy Kid: The Third Wheel (Book 7)* are the books with the least density values. This study points out the importance of a detailed examination of the books intended to be read by children and young adults from critical thinking perspective.

Keywords: Best-seller book, children and young adult literature, critical thinking, content analysis.

The Ethical Committee Approval: With the decision of Ankara University Social Sciences Sub-Ethics Committee dated 22.04.2019 and numbered 178, it was unanimously decided that ethics committee approval is not needed in this study.

¹This study is derived from the PhD thesis completed by author under the supervision of Prof. Dr. Canan Aslan, Ankara University Institute of Educational Sciences in 2019.

²Corresponding Author: Dr. Instructor, Turkish Language Learning Researching and Practice Center, Department, e-mail: esrakanmaz2010@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8041-956X>

³Prof. Dr., Faculty of Educational Sciences, Turkish Education Department, e-mail: caslan@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8041-956X>

Purpose and Significance

This study aims to examine 2016 best-seller children and young adult books in the context of critical thinking skills acquisition. Accordingly, this study is intended to address the following questions:

1. Do the characters raise their problem in a frank manner?
2. Do the characters consider different options before taking an action?
3. Do the characters patiently spend enough time in problem-solving?
4. Do the characters make use of their prior knowledge when they face with a new problem?
5. Do the characters ask themselves and others the fundamental and important questions in detail?
6. Do the characters distinguish between the similarities and differences among different subjects and situations?
7. Can the characters recognize contradictions in their own and others' beliefs and views?
8. Can the characters avoid the tendency to generalize about incidents and individuals?
9. Can the characters examine assumptions impartially and think independently?
10. Do the characters critically review themselves and their work during the problem-solving process and consider alternative ways?
11. Do the characters impartially know the limits of their own knowledge, do they admit they do not know, are they open to criticism (mental humility)? Can the characters reflect on unquestioned beliefs and ideas without fear (mental courage)? Can the characters put themselves in their shoes and understand differing or opposing views (mental empathy)?
12. Do the characters doubt the existing judgment and delay their judgment until sufficient evidence is found?
13. Can the characters make correct inferences by evaluating existing situations?

The outcomes of this study are significant because they emphasize the influence of best-seller children's and young adult books on critical thinking skills. This study is intended to provide guidelines to writers, publishers, The Ministry of National Education, teachers, experts, and parents regarding children's and young adult books in the context of critical thinking. Furthermore, this study is intended to contribute to the field as current literature is lacking of a study investigating best-seller children's and young adult books from critical thinking perspective.

Method

This study is a qualitative research study. "Content analysis" method was employed to analyze presented data. The results of the content analysis are mostly presented in the form of frequency and percentage tables (Balci, 2016). In addition to frequency and percentage calculations, density of the categories was also calculated to evaluate the subcategories, considering that the books with different page numbers may lead to variations in evaluating the number of findings. A methodology developed by Karaman-Kepeneci and Aslan (2013) was employed here to calculate category densities. The approximate word count for each book was calculated by multiplying the number of pages (pages with pictures not included) by the average number of words of randomly chosen pages from the front, middle, and end of each book. With this, category percentage and density values can be obtained as:

$$\% \text{Category} = (\text{Category Frequency} / \text{Sum of all Category Frequencies}) \times 100$$

$$\text{Category density} = \text{Category frequency} / \text{Approximate word count.}$$

The density calculations in this form might result in very small numbers, making the data analysis difficult. To avoid this, all density values were multiplied by 10.000. The results were discussed in the view of these statistical analyses.

Results

The Little Prince (DV= 136.70), *One Peach and a Thousand Peaches* (DV= 88.32) ve *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği* (DV=71.62) were found to have the largest density among the books investigated in this study while the book *Heart* (DV= 5.14) by Edmondo de Amicis scored the lowest density. The book *Bir Küçük Osmanlı Vardı* (DV= 9.90) was placed above *Heart* and just below *Diary of a Wimpy Kid: The Third Wheel* (DV= 12.66) based on the same density comparison.

Discussion and Conclusions

Today, people are surrounded by an enormous amount of external stimuli from various sources, more than they can process (Adler and Van Doren, 2017; Şahinel, 2015). Individuals with lack of critical thinking skills are open to dangerous doctrines hidden behind such external stimuli. Those threads may lead them to follow political and traditional leaders without questioning. As such, critical thinking skills can be considered as a prerequisite for a robust democracy. The fundamental function of the literature is to establish a balance between thoughts and feelings (Kavcar, 1999). Aslan (2013b) argues that children and young adult literature have a profound impact on the development of the thinking skills of children and young readers. However, such texts should not compromise their literary value by imposing a solely inspectional tone.

This study, which focuses on the examination of 2016's best-seller children's and young adult books in the context of critical thinking skills acquisition, investigates thirty books by employing content analysis methodology. These thirty books were chosen based on the average sale ratings obtained from three book-selling websites.

The books of interest were analyzed by considering critical thinking as the main category along with thirteen subcategories. Frequency, percentage, and density calculations were utilized in evaluation of subcategories.

Based on the presented density analyses, *the book with the highest score in terms of critical thinking skills is The Little Prince*. Drawing on this, it can be suggested that this book helps children and young adults develop their critical thinking skills.

One Peach and a Thousand Peaches is the book having the second-largest density value among the books of interest. It can be concluded that this book creates a thinking environment for children and young adults on the lives of the children of the poor villages through the peach character that existed in its plot.

The next book, *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği*, has the third largest density value. The author Behiç Ak urges the readers to reflect on various subjects especially the social media theme through the character Ali who likes asking questions. It can be concluded that this book is successful in helping readers develop intellectual responsibility without compromising on its literary value.

Based on the findings of this study, *Heart* by Edmondo de Amicis is the book with the least density value. The characters of the book resemble the factory-made boy criticized by Christina Nöstlinger in her book *Conrad: The Factory-Made Boy*, in a sense that these characters are “hardworking, indulgent, respectful of elders, and devoted” children. Further, in contrast to Conrad character, who struggles with being factory-made (İpşiroğlu, 2004), children characters created by Edmondo de Amicis in *Heart* are happy with their robot-like demeanor. This study, which investigates the children and young adult books in the context of critical thinking skills acquisition, agrees that *Heart* provides limited expressions that can contribute to the development of critical thinking skills despite its large number of characters.

The book titled *Bir Küçük Osmancık Vardı* is placed just above *Heart* in the density value ranking. The findings show that expressions related to critical thinking in the book, *Bir Küçük Osmancık Vardı* are rare. For this reason, it is difficult to assume that the book has a quality that would contribute to the intellectual development of the reader; however, it is noteworthy that the book includes expressions related to the sub-categories of “refraining from the tendency to generalize” and “postponing judgments”, which are the least common among all books.

The book titled *Diary of a Wimpy Kid: The Third Wheel* was placed just above *Bir Küçük Osmancık Vardı* in density value ranking. While the humor of the book can be intriguing for children readers, the fact that the main character finds temporary solutions to his problems by deceiving others does not let the children empathize with other characters.

In this study, it has been observed that all examined books contain expressions related to subcategories of critical thinking skills. It should be noted that including

limited subcategories in a book does not imply that the book contains intellectual barriers to critical thinking. Among the books, only *Heart* was found to have expressions including intellectual barriers throughout its plot. It is remarkable that the best-selling books, which are generally prejudiced in literature, help children and young adults develop critical thinking skills. The results of this study show that it is advisable to writers, The Ministry of National Education, teachers, field experts, and parents to be aware that children and young adult books should be of a quality that can contribute to children's critical thinking skills.

The Ethical Committee Approval

With the decision of Ankara University Social Sciences Sub-Ethics Committee dated 22.04.2019 and numbered 178, it was unanimously decided that ethics committee approval is not needed in this study.